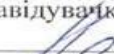

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії та
соціально-гуманітарних наук
протокол № 1 від 25 серпня 2020 р.
завідувачка кафедри
 Ірина ПОЛЩУК

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ/ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ**

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Біологія та основи здоров'я)»
Спеціальність: 014 Середня освіта «Біологія та основи здоров'я»
Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Херсон 2020

Назва освітньої компоненти	Філософія та методологія науки
Викладач	Поліщук Ірина Євгенівна, кандидат філософських наук, доцент
Посилання на сайт	http://www.kspu.edu/About/GeneralChair/ChairPhilosophy/EduWork.aspx http://www.kspuonline.kspu.edu/course/view.php?id=1480
Контактний тел..	099 753 58 67; 055249-23-34
Е-mail викладача:	Irina.e.polishchuk@gmail.com
Графік консультацій I семестр	Тиждень А за розкладом на сторінці кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Тиждень Б за розкладом на сторінці кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук

1. Анотація курсу

Курс «Філософія та методологія науки» передбачає засвоєння наступних тем:

Історія науки. Виникнення передумов наукових знань в стародавньому світі. Зародження і розвиток класичної науки. Некласична наука. Постнекласична наука. Наука і практика.

Наука і суспільство. Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання. Наукове знання як система, його особливості і структура. Класифікація наук і проблема періодизації історії науки. Спадковість, єдність кількісних і якісних змін у розвитку науки.

Диференціація та інтеграція наук, взаємодія наук та їх методів. Посилення математизації, теоретизації та діалектизації науки. Динаміка наукового знання.

Наука як соціокультурний феномен. Наука, людина, повсякденність. Наука як відповідь на людські потреби. Етика науки. Філософський портрет вченого. Професійна і соціальна відповідальність вченого.

Філософія науки. Співвідношення філософії і науки. Предметна сфера філософії науки. Виникнення філософії науки як напряму сучасної філософії. Етапи розвитку філософії науки. Позитивізм. Емпіріокритицизм. Неопозитивізм. Постпозитивізм. Особливості філософії науки кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Особливості наукового пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання.

Рівні мислення (розсудок, розум). Форми мислення (поняття, судження, умовивід). Особливості емпіричного дослідження. Емпіризм і схоластичне теоретизування. Прийоми і засоби емпіричного дослідження: опис, порівняння, вимірювання, спостереження, експеримент, аналіз, індукція. Факт як найважливіший елемент емпіричного дослідження. Фактуалізм і теоретизм у розумінні природи факту. Емпіричні узагальнення.

Специфіка теоретичного пізнання та його форми. Співвідношення раціональної та ірраціональної, інтуїтивної та дискурсивної (логічної) сторін пізнання. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон.

Структура і функції наукової теорії. Основні елементи структури теорії: вихідні основи (фундаментальні поняття, принципи, закони, рівняння, аксіоми), ідеалізований об'єкт, логіка теорії, філософські настанови, соціокультурні та ціннісні фактори, сукупність законів і тверджень, виведених як наслідки з основоположень. Основні типи теорій. Специфічна структура теорій соціально-гуманітарних наук.

Закон як ключовий елемент наукової теорії. Класифікація законів.

Єдність емпіричного і теоретичного, теорії та практики.

Проблема матеріалізації (об'єктивзації) теорії. Умови матеріалізації теорії.

Філософські засади наукової картини світу

Історичний ракурс проблеми наукової картини світу. Світоглядне значення наукової картини світу.

Механістична картина світу та її теоретичні і соціокультурні наслідки. Електродинамічна картина світу. Квантово-релятивістська картина світу – фізична картина світу за часів неklasичної науки та її філософські засади. Суперечність між гносеологічними і онтологічними засадами квантово-релятивістської картини світу.

Проблема скінченності і нескінченності простору і часу в контексті космологічних уявлень: класичних (Ньютон), релятивістських (Ейнштейн, Фрідман), сучасних (Вайнберг, Лінде). Проблема незворотності часу в класичній і неklasичній фізиці.

Причинність і необхідність в класичній фізиці: лапласівський детермінізм і динамічні закони. Ймовірнісна причинність в неklasичній науці: статистичні закони як зв'язок необхідного і випадкового.

Редукціонізм: його можливості та межі.

Синергетика як нове світобачення. Руйнування звичних уявлень про світ. Хаос в якості створюючого начала. Закономірність і випадковість. Шляхи розвитку складноорганізованих систем. Механізм локалізації (виникнення структур та їх еволюція). Принципи оперування зі складними системами та керування ними. Синергетика як спосіб розкриття закономірностей і умов протікання швидких лавиноподібних процесів та процесів нелінійного самостимулюючого зростання.

Ідеї космізму (К.Циолковський, А.Чижевський) та їх значення для формування сучасної наукової картини світу. Ноосферні ідеї В.Вернадського.

Пасіонарність і коеволуція як актуальні проблеми філософії науки XXI століття.

Віртуалістика і феномен клонування в контексті нової парадигми.

Наукова раціональність як філософська проблема

Класична і неklasична раціональність: розум і культура.

Багатоманітність форм раціональності. Раціональність як спосіб відношення людини до світу. Структура і типологія раціональності.

Детермінанти розвитку наукової раціональності. Історичні типи наукової раціональності. Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності. Класичний ідеал раціональності і його втілення в історичному типі раціональності класичної науки. Виявлення обмеженості класичного ідеалу раціональності під час наукової революції початку XX століття. Неklasична і постнеklasична наукова раціональність.

Епістемологічні характеристики наукової раціональності.

Ідея об'єктивізму в традиційній епістемології. Критика об'єктивізму філософами феноменологічного та аналітичного напрямів. Суб'єктивна і комунікативна раціональність. Істина і цінності.

Раціональність в когнітивних і соціальних системах.

Соціокультурні та екзистенційні передумови кризи наукової раціональності. Наука як форма панування і фактор відчуження. Проблема налагодження зв'язку науки з життєвим світом людини. Наукова раціональність і техніка. Технізація і життєвий світ. Раціоналістичний проект модерну та його критика. Сучасна філософія науки на шляху до нового розуміння наукової раціональності.

Методологія наукового дослідження як підрозділ філософії науки

Метод і методологія. Класифікація методів.

Основні моделі співвідношення філософії і спеціальних наук.

Функції філософії в науковому пізнанні.

Загальнонаукові методи і прийоми дослідження. Нормативний характер методологічних принципів науки. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії. Вимога перевірюваності або принцип спостережуваності. Вимога максимальної узагальненості теорії або її пояснювальної сили. Вимога передбачувальності сили теорії. Вимога принципової простоти теорії. Розуміння і пояснення.

Основні методологічні програми сучасності: індуктивізм, фальсифікаціонізм, конвенціоналізм, історизм. Критицизм і раціональність в концепції К. Поппера. Релятивність норм пізнавальної діяльності (М.Полані). Еволюційна епістемологія і еволюційна програма Ст.Тулміна. Історико-еволюціоністський напрям (Т.Кун). Логіко-нормативна модель зростання знання в науково-дослідницькій програмі І.Лакатоса. Плюралізм в епістемології П. Фейєрабенда. Тематичний аналіз науки (Дж.Холтон).

Стилі наукового мислення та методологічні проблеми конкретних наук.

Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу. Методологічні принципи як складова стилю наукового мислення, історичний характер методологічних принципів конкретних наук, їх евристична роль.

Ідеали і норми пояснення в фізиці як методологічні настанови: принцип причинності, принцип дальності і близькодії, принципи збереження.

Філософські основи природничих наук. Філософська методологія та її застосування у сфері соціально-гуманітарного знання.

2. Мета та завдання курсу

Курс «Філософія та методологія науки» спрямований на засвоєння здобувачами вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» найважливіших питань філософії та науки, сучасних методологічних настанов, що мають велике значення для науково-дослідної роботи та управлінської діяльності.

Метою курсу є забезпечення глибокого засвоєння специфіки філософської методології, сприяння формуванню глибокої світоглядної позиції майбутніх науковців і викладачів.

Основними завданнями вивчення курсу є: формування теоретичного наукового мислення, що є самостійним, критичним, творчим і толерантним, розуміння місця та ролі науки в суспільстві, зокрема сучасному техногенному суспільстві, що знаходиться у «фазі ризику», здатність до ефективних комунікаційних взаємодій, у тому числі засобами інформаційних технологій, засвоєння норм наукової етики, прийняття кодексу академічної доброчесності.

3. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності (ЗК) та фахові компетентності (ФК):

ЗК 3. Здатність до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури.

ЗК 7. Здатність до колективних дій та організації взаємодії в колективі; роботі в команді.

ЗК 8. Здатність працювати в культурному середовищі для забезпечення успішної взаємодії у сфері науки та освіти.

ФК 7. Здатність використовувати біологічні поняття, закони, концепції, вчення й теорії біології для пояснення та розвитку розуміння цілісності та взаємозалежності живих систем; розкривати сутність біологічних явищ і процесів.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Відтворювати історичні етапи розвитку предметної області.

ПРН 4. Оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.

ПРН 9. Ефективно працювати автономно та у команді.

4. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
90	16	14	60

5. Ознаки курсу

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова / вибіркова компонента
2020-2021 н.р.	I	014 Середня освіта (Біологія та основи здоров'я)	I	обов'язкова

6. Технічне й програмне забезпечення/обладнання

Здобувачі вищої освіти повинні бути зареєстровані на платформі KSU Online

7. Політика курсу

Курс «Філософія та методологія науки» спрямований на формування у здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» здатності сумлінно оволодівати способами творчого та критичного мислення й сучасними філософсько-методологічними знаннями.

Даний курс включає великий обсяг змістовного матеріалу, що вимагає від магістрів виконання наступних завдань:

- підготовка конспектів (тез) лекцій (письмово або в електронному вигляді) із самостійними коментарями;
- опрацювання проблемних питань та їх усне обговорення в дискусійній формі на семінарських заняттях, що викладені у «Практикумі з дисципліни «Філософія та методологія науки»» Поліщук І.Є. Навчально-методичне видання – Херсон, 2019. - 26с.<http://ekhsuis.kspu.edu//handle/123456789/10508>
- підготовка конспектів, тез або рефератів з тем, що винесені на самостійне опрацювання.

Завдання з усіх видів робіт мають вчасно виконуватися, письмові роботи з окремих тем повинні бути надані викладачеві впродовж тижня після запланованої дати семінару. Дата надання виконаних завдань самостійної роботи зазначені у п.8 Схеми курсу. Допускається подовження строку відпрацювання тем в окремих випадках (хвороба, сімейні обставини, індивідуальний план, що наданий деканатом у зв'язку із працевлаштуванням за фахом) при вчасному узгодженні цього питання із викладачем;

- диференційований залік проводиться на останньому семінарському занятті, на якому будуть враховані всі види робіт, включаючи підсумкові тестові завдання або підсумкову контрольну роботу.

8. Схеми курсу

Тиждень, дата, години	Тема, план, кількість годин (аудиторної та самостійної)	Форма навчально го заняття	Список рекомендованих джерел (за нумерацією розділу 11)	Завдання	Максимальна кількість балів
Модуль 1. Наука як предмет філософського дослідження					
I тиждень А 28 вересня-2 жовтня	Тема 1. Наука як предмет філософського дослідження. -2 год. План: 1. Міф і логос. 2. Наука та філософія. 3. Предмет філософії науки. 4. Основні розділи та проблеми філософії науки.	лекція	Основна література: 1,2,8,9,10,13,20,24,25,30 Додаткова література:7,8 Електронні ресурси:10,16,28	Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел	1

I тиждень Б 5-9 жовтня	Тема 2. Основні етапи розвитку філософії науки - 2 год. План: 1. Класичний позитивізм. 2. Махізм, емпіриокритицизм. 3. Неопозитивізм. 4. Постпозитивізм.	лекція	Основна література: 1,2,8,9,10,13,14,20,23,24,25,30 Додаткова література:7,8 Електронні ресурси:8,9,20,27	Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел	1
I тиждень Б 5-9 жовтня	Тема 1. Наука як предмет філософського дослідження. -2 год. План: 1. Історія науки. 2. Предмет філософії науки. 3. Філософія науки як напрям сучасної філософії.	семінар	Основна література: 1,2,8,9,10,14,20,23,25,30 Додаткова література:5,7,8 Електронні ресурси:7,12	Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	5
II тиждень А 12-16 жовтня	Тема 3.Рівні наукового пізнання. -2 год. План: 1. Емпіричний рівень наукового пізнання. 2. Теоретичний рівень наукового пізнання. 3. Метатеоретичний рівень наукового пізнання.	лекція	Основна література: 6,7,8,10,12,14,17,18,22,25,26,30 Додаткова література:7,21 Електронні ресурси:2,9	Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел	1
II тиждень А 19-23 жовтня	Тема 3.Рівні наукового пізнання. Методологія наукового пізнання. -2 год. План: 1. Особливості емпіричного дослідження.	семінар	Основна література: 6,7,8,10,12,14,17,18,22,25,26,30 Додаткова література: 7,8,21 Електронні ресурси:2,9	Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	5

	<p>2. Теоретичне пізнання та його структурні компоненти.</p> <p>3. Метатеоретичний рівень наукового пізнання.</p> <p>4.Класифікація методів.</p>				
<p>III тиждень А 26-30 жовтня</p>	<p>Тема 5. Постнекласична наукова картина світу. Синергетика. -2 год.</p> <p>План:</p> <p>1. Наукові відкриття XX століття як передумова нової картини світу.</p> <p>2. Синергетика- теорія самоорганізації, її основні категорії та ідеї.</p> <p>3. Використання синергетичної методології в конкретно-наукових дослідженнях.</p>	лекція	<p>Основна література: 7,8,25,30</p> <p>Додаткова література:7,8,22</p> <p>Електронні ресурси:4,9,10,11,18,20,26</p>	<p>Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел</p>	1
<p>III тиждень А 26-30 жовтня</p>	<p>Тема 6.Раціональність як філософська проблема. -2 год.</p> <p>План:</p> <p>1. Класичний ідеал раціональності.</p> <p>2. Некласична та постнекласична наукова раціональність.</p> <p>3. Раціональність в когнітивних і соціальних системах.</p>	лекція	<p>Основна література: 1,2,6,7,8,10,14,16,18,25,30</p> <p>Додаткова література: Електронні ресурси:8,9</p>	<p>Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел</p>	1
III	Тема 4.Філософські засади	семінар	Основна література: 7,8,25,30	Усні відповіді на проблемні	5

тиждень А 26-30 жовтня	наукової картини світу. -2 год. План: 1. Наукова картина світу: визначення, структура, функції. 2. Витоки наукової картини світу. 3. Класична наукова картина світу. 4. Некласична наукова картина світу.		Додаткова література: 7,8,22 Електронні ресурси:4,9,10,11,18,20,21,30	питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	
III тиждень Б 2-6 листопада	Тема 5. Синергетика як нове світобачення. -2 год. План: 1. Основні наукові досягнення ХХ століття як основа постнекласичної наукової картини світу. 2. Синергетика, її методологічний потенціал та світоглядне значення. 3. Можливості та межі використання синергетичної методології в природничих та соціально-гуманітарних дослідженнях.	семінар	Основна література: 7,8,25,30 Додаткова література: 7,8,22 Електронні ресурси:4,9,10,18,20,26	Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	5
Самостійна робота до змістовного модулю 1					
III тиждень Б 2-6 листопада	Тема 1. Наукове і позанаукове знання. – 4 год. План	Самостійна робота	Основна література: 1,2,7,8,9,10,14,17,25,30 Додаткова література: 5,7,18,20		1

<p>(термін подавання завдань із самостійної роботи до I модулю)</p>	<p>1.Кант:віра і розум. 2.Співвідношення віри і наукового знання та його вплив на розвиток науки. 3.Л.Вітгенштейн: можливість пізнання в контексті віри. 4.Психоаналіз, теорії масових комунікацій:міфологема як методологічний інструмент дослідження та конструювання. 5.Структурна антропологія:міф як дослідницький ґрунт. 6.Холістична концепція істини:обґрунтування віри як галузі поза наукового знання. 7.Поняття «віри», «достовірності», «сумніву» в пізнанні. 8.Віра і розуміння, віра та істина.</p>		<p>Електронні ресурси:8,12,13,19,24</p>		
	<p>Тема 2. Наука, людина, повсякденність. Етика науки.- 4 год. План: 1.Наука як відповідь на людські потреби. 2.Філософський портрет вченого.</p>		<p>Основна література: 7,8,9,13,14,17,25 Додаткова література: 1,10,15,22,23 Електронні ресурси:2,6,17,23,28</p>		<p>1</p>

	3.Професійна і соціальна відповідальність вченого.				
	<p>Тема 3 . Наука та практика. – 4 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Практика і пізнання як дві взаємопов’язані сторони єдиного історичного процесу.</p> <p>2.Форми практики.</p> <p>3.Основні функції практики в процесі наукового пізнання.</p> <p>4.Практика як основний критерій істини.</p>		<p>Основна література: 7,8,9,13,17,18,19</p> <p>Додаткова література: 15,16,20,22,23</p> <p>Електронні ресурси:2,5,6,28</p>		2
	<p>Тема 4. Математизація, теоретизація та діалектизація сучасної науки.- 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Роль математики в розвитку пізнання.</p> <p>2.Сутність процесу математизації.</p> <p>3.Застосування кількісних методів в конкретних науках.</p> <p>4.Зростання складності та абстрактності знання.</p> <p>5.Діалектизація науки як застосування в усіх сферах наукового пізнання ідеї часу.</p>		<p>Основна література: 1,2,6,7,8,17,19,21,22</p> <p>Додаткова література:</p> <p>Електронні ресурси:</p>		2

	<p>Тема 5. Ідеї космізму (К. Циолковський, А. Чижевський) та їх значення для формування сучасної наукової картини світу.- 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.М. Федоров – родоначальник еволюціоністсько-космічної думки.</p> <p>2.Ноосферні ідеї В.Вернадського.</p> <p>3.К.Е. Циолковський – творець «космічної філософії».</p> <p>4.Російський космізм та сучасна наукова картина світу.</p>		<p>Основна література: 1,2,7,8,10,13,21,24,25</p> <p>Додаткова література: 5,11,16</p> <p>Електронні ресурси:9,10</p>		2
	<p>Тема 6. Мислення: рівні та основні форми. – 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Сутнісні риси мислення як процесу.</p> <p>2.Рівні мислення (розсудок, розум). Форми мислення (поняття, судження, умовивід).</p>		<p>Основна література: 6,7,8,9,11,12,14,17,22,26</p> <p>Додаткова література: 7,8,20,25</p> <p>Електронні ресурси:8.9</p>		2
Модуль 2 Методологія наукового дослідження					
<p>III тиждень Б 2-6 листопада</p>	<p>Тема 1.Методологія індуктивізму та фальсифікаціонізму. – 2 год.</p>	<p>лекція</p>	<p>Основна література: 6,7,8,14,17,20,25,30.</p> <p>Додаткова література:27</p> <p>Електронні ресурси: 8,9,10.</p>	<p>Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел</p>	1

	<p>План:</p> <p>1.Методологія індуктивізму: верифікація, принцип фаллібізму та редукціонізму.</p> <p>2. Методологія фальсифікаціонізму: фальсифікація, проблема зростання знання.</p>				
<p>IV Тижень Б 16-20 листопада</p>	<p>Тема 2.Методології конвенціоналізму та історизму -2 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Методологія конвенціоналізму: дедуктивізм, конвенція, інтелектуальна інтуїція.</p> <p>2.Історизм як форма створення структурно само визначеної науки. Програми обґрунтування конкретних наук.</p>	лекція	<p>Основна література: 1,2,6,7,18,20,30. Додаткова література:27 Електронні ресурси: 8,9,10.</p>	<p>Підготовка конспекту (змістовних тез) з теми під час лекції та самостійні доповнення з джерел</p>	1
<p>V Тижень А 23-27 листопада</p>	<p>Тема 3.Методологія К. Поппера. - 2 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Основні принципи методологій постпозитивізму.</p> <p>2.Критичний раціоналізм К.Поппера.</p> <p>3. Роль методології К.Поппера в дослідженні суспільства.</p>	семінар	<p>Основна література: 1,2,6,7,8,13,18,20,30. Додаткова література:7,20,27 Електронні ресурси: 1,8,9,10.</p>	<p>Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)</p>	5

V Тиждень Б 30 листопада – 4 грудня	Тема 5.Методологічні проблеми конкретних наук - 2 год. План: 1.Математизація та теоретизація як особливості сучасної науки. 2.Методологічні проблеми природничих наук 3.Методологічні проблеми соціально-гуманітарних наук. 4.Проблема інтеграції сучасного наукового знання.	лекція	Основна література: 1,2,7,8,11,13,19,22,30. Додаткова література:2,4,7,15,16,18,22. Електронні ресурси: 14,18,20,26.	Підготовка конспекту (змістовних тез) під час лекції та самостійні доповнення з джерел з теми	1
VI Тиждень А 7-11 грудня	Тема 4.Історико-еволюціоністський напрям методології Т.Куна.- 2 год. План: 1.Основні принципи методології історизму. 2. Традиції та новації в науці. 3. Наукові революції.	семінар	Основна література: 7,8,9,19,23,30. Додаткова література:7, 27. Електронні ресурси: 9,10.	Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	5
VI Тиждень Б 14-18 грудня	Тема 3.Методологічні проблеми конкретних наук.- 2 год. План: 1.Математизація та теоретизація як суттєві особливості сучасної науки. 2.Філософсько-методологічні настанови сучасної фізики.	семінар	Основна література: 1,2,7,8,11,13,19,27,30. Додаткова література:2,4,7,15,16,18,22. Електронні ресурси: 14,18,20,26.	Усні відповіді на проблемні питання з теми семінару («Практикум з дисципліни «Філософія та методологія науки»)	5

	<p>3. Філософські основи сучасної біології, хімії, екології.</p> <p>4. Застосування філософської методології у сфері суспільно-гуманітарного пізнання.</p> <p>5. Застосування філософської методології в технічних науках.</p>				
Самостійна робота до змістового модулю 2					
<p>VI тижень А 4-11 грудня термін подавання завдань із самостійної роботи до II модулю</p>	<p>Тема 1. Релятивність норм пізнавальної діяльності (М.Полані). – 4 год.</p> <p>План:</p> <p>1. М. Полані як критик К. Поппера та його школи.</p> <p>2. Концепція «особистісного знання в науці».</p> <p>3. Знання «явне», «центральне» та «неявне», «периферичне», «приховане», «імпліцитне».</p> <p>4. «Наукова віра».</p>		<p>Основна література: 1,2,7,8,10,14,17,19,25.</p> <p>Додаткова література: 27</p> <p>Електронні ресурси: 8,9,28</p>		1
	<p>Тема 2. Еволюційна епістемологія і еволюційна програма Ст. Тулміна. – 4 год.</p> <p>План:</p> <p>1. Фактори критики та самокритики, їх роль в динаміці наукового знання.</p>		<p>Основна література: 1,2,7,8,10,14,17,19,25.</p> <p>Додаткова література: 27</p> <p>Електронні ресурси: 8,9,28</p>		1

	<p>2.Ідея «інтелектуальної ініціативи».</p> <p>3.Взаємодія наукового знання з внутрішніми науковими (інтелектуальними) та позанауковими (соціальними та економічними) факторами.</p> <p>4.Зміст науки як «передача» сукупності інтелектуальних уявлень наступній генерації вчених у процесі навчання.</p>				
	<p>Тема 3.Методологія науково-дослідних програм І.Лакатоса. – 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Розуміння І.Лакатосом «науково-дослідницької програми».</p> <p>2.Структура дослідницької програми.</p> <p>3.Жорстке ядро як сукупність конкретно-наукових та онтологічних принципів, що незмінні в усіх теоріях.</p> <p>4.Зміна програм як наукова революція.</p> <p>5.Відмінність теорій Т.Куна та І.Лакатоса.</p>		<p>Основна література: 1,2,7,8,10,14,17,19,25. Додаткова література:27 Електронні ресурси: 2</p>		2
	Тема 4. Методологічний		Основна література:		1

	<p>анархізм П.Фейєрабенда. – 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.П. Фейєрабенд як представник історичної школи філософії науки.</p> <p>2.Концепція «анархістської» теорії пізнання.</p> <p>3.Обмеженість всіх методологій.</p> <p>«Ірраціональні» методи захисту наукових досягнень. Відмова від розділення контексту відкриття і контексту виправдання. Відмова від відмінності між термінами спостереження та теоретичними термінами.</p>		<p>1,2,7,8,10,14,17,19,25.</p> <p>Додаткова література:27</p> <p>Електронні ресурси:</p>		
	<p>Тема 5. Методологічні проблеми конкретних наук. – 6 год.</p> <p>План:</p> <p>1.Методологічні проблеми фізики, біології, хімії, географії та екології</p> <p>2. Методологічні проблеми психології, історії, соціології та політології.</p>		<p>Основна література:</p> <p>1,2,7,9,12,19,26,27</p> <p>Додаткова література:8,16,21</p> <p>Електронні ресурси: 2,12,14</p>		2

Схема курсу (заочна форма навчання) (лекцій -6 год, семінарів – 4 год.)

На лекційний модуль винесено наступні теми:

Теми 1, 3, 5 (модуль I).

На семінарський модуль винесено наступні теми:

Теми 3,4(модуль II).

9. Система оцінювання та вимоги

№	Види навчальної діяльності (робіт)	модуль 1	модуль 2		модуль n	Сума балів
Обов'язкові види навчальної діяльності (робіт)						
1.	Аудиторна робота (заняття у дистанційному режимі)					
	- письмова робота (конспект, тези лекційних матеріалів)	5	3			8
	- усне опитування на семінарському занятті	20	15			35
	- тощо					
2.	Самостійна робота	7	10			17
3.	Контрольна робота (підсумкова)або тестування	20	20			40
	Поточне оцінювання (разом)	52	48			100
	Разом балів					100
Вибіркові види діяльності (робіт)						
1	- участь у наукових, науково-практичних конференціях, олімпіадах; - підготовка наукової статті, наукової роботи на конкурс; - тощо					max 10

Для заочної форми навчання максимальна кількість балів за аудиторну роботу – 20 балів, максимальна кількість балів за самостійну роботу – 40 балів, контрольна робота (підсумкова)або тестування – 40 балів.

Для письмової роботи (конспект, тези лекційних матеріалів) застосовуються наступні критерії:

0,5 бала – виклад матеріалу має репродуктивний характер, відсутнє творче осмислення проблем, не використовується додаткова література, присутні деякі принципові помилки;

1 бал – навчальний матеріал викладений чітко та послідовно, використані додаткові джерела, основні положення теми розкриті;

Усна відповідь на семінарі повинна відповідати наступним критеріям:

1 бал – навчальним матеріалом володіє на низькому рівні, недостатньо орієнтується в основних питаннях плану;

2 бали – відповідь має фрагментований характер, містить суттєві помилки, відсутня логіка викладу матеріалу, не здатен відповісти на додаткові запитання викладача;

3 бали – відповідь має репродуктивний характер, не вистачає творчого осмислення проблем, при підготовці до семінару не використовувалася додаткова література, присутні деякі суттєві помилки, не може вести дискусію, наводити власні переконливі аргументи;

4 бали – самостійний чіткий і послідовний виклад навчального матеріалу, при підготовці використана додаткова література, відповідь на окремі питання не є повною та потребує допомоги викладача;

5 балів – відповідь є повною, здобувач вільно володіє навчальним матеріалом, використовує додаткову літературу, здатен вести дискусію на достатньо високому теоретичному рівні.

Самостійна робота передбачає опрацювання тем зазначених у п.8 в письмовій формі. Максимальна кількість балів (від 1 до 2) залежно від складності та обсягу навчального матеріалу з теми, а також від рівня самостійного критичного його засвоєння.

Підсумкові контрольні роботи або підсумкове тестування проводиться на останньому лекційному або семінарському занятті.

Для контрольної роботи застосовуються наступні критерії:

Максимальна кількість балів – I модуль – 20; II – модуль - 20.

Від 1 до 5 балів – відповіді є фрагментарними, навчальний матеріал опрацьований на недостатньому рівні;

Від 6 до 10 балів – відповіді неповні, відсутнє самостійне критичне осмислення питань;

Від 11 до 15 балів – відповіді є достатніми, однак додаткова література не використана;

Від 16 до 20 балів відповіді є самостійними, здобувач продемонстрував здатність до критичного осмислення питань.

Для тестової письмової роботи застосовується наступні критерії:

Максимальна кількість балів – I модуль – 20, II модуль – 20.

0 балів – від 0 до 34 % правильних відповідей;

Від 1 до 3 балів – від 35% до 59 % правильних відповідей;

Від 4 до 5 балів – від 60% до 63 % правильних відповідей;

Від 6 до 8 балів – від 64% до 73 % правильних відповідей;

Від 9 до 12 балів - від 74% до 82% правильних відповідей;

Від 13 до 16 балів - від 83% до 89% правильних відповідей;

Від 17 до 20 балів - від 90% до 100% правильних відповідей.

Екзамен (40 балів)

Критерії оцінювання відповіді на екзамені (усної, письмової) – 40 балів.

- 0 балів - Практично не знає науково-понятійного апарату. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручниками, словниками та енциклопедіями, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Не має наукового уявлення про предмет і завдання курсу, або може дуже приблизно їх сформулювати.
- 5-10 балів - Має слаборозвинені уявлення про термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Неспроможний вибудувати логіку відповіді. Не може відповісти на питання без суттєвих помилок, намагається вгадати відповідь на конкретні запитання. Зовсім не обізнаний в першоджерелах. Неспроможний продуктивно використовувати допомогу викладача.
- 11-20 балів - Самостійно відтворює деякі основні положення, що викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Може в найбільш загальних моментах розкрити зміст основних понять і категорій. Для відтворення систематизованого навчального матеріалу потребує сторонньої допомоги. Письмові роботи безсистемні і непослідовні, позбавлені проблемності, збіднені на наукову термінологію. Часто припускається типових помилок, які, однак, при допомозі може виправити. Зовсім не вивчає додаткову літературу, із першоджерелами ознайомлений поверхово. Матеріалом, що запланований на самостійне опрацювання, практично не володіє.
- 25-29 балів - Повною мірою відтворює матеріал, що викладений в рекомендованих підручниках. Додатковою літературою практично не користується, знання першоджерел не має системного характеру. При відповідях зорієнтований на репродуктивне відтворення матеріалу, а не його творче осмислення і засвоєння. Відчуває певні утруднення при розгляді теоретичних питань. При виправленні помилок, яких припускається при усних відповідях, потребує деякої допомоги викладача. Слабко уявляє, як можуть бути використані знання з предмету при вивченні інших дисциплін методологічного спрямування.
- 30-34 бали - Досить вільно володіє матеріалом в обсязі робочої навчальної програми, чітко уявляє і може пояснити суть основних положень, понять і категорій. Систематично вивчає теми, що виносяться на самостійне опрацювання, використовує їх матеріал при усних відповідях і написанні письмових контрольних робіт. Відповідь побудована достатньо логічно. При необхідності достатньо легко знаходить потрібний матеріал, довідковій літературі. Однак не завжди може показати актуальність проблем, що розглядаються в курсі навчальної дисципліни.
- 35-40 балів - Чітко розуміє роль і значення курсу як універсального наукового світогляду і як універсальної методології. Вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Може чітко визначити актуальність проблемних питань, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Ефективно використовує попередній матеріал, може здійснювати аналітико-синтетичні операції на основі отриманих знань. Володіє високою культурою самостійного

планування своєї позааудиторної роботи, продуктивно аналізувати проблемні ситуації в науці. Письмові роботи мають чітко визначену логічну структуру і завершений характер, характеризуються гарним науковим стилем. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, добре орієнтується в періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні питання. Здатен переконливо обґрунтовувати свою світоглядну позицію, на високому теоретичному рівні розглядати загальнонаукові проблеми. Виявляє творчі здібності, схильність до самостійної науково-дослідницької роботи, що проявляється у прагненні приймати участь в наукових конференціях, проблемних групах тощо.

10. Список рекомендованих джерел

Основна:

1. Білецький І. П. Філософія науки: навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2005. 128 с.
2. Будко В. В. Философия науки: Учеб. пособие. Харьков : Консум, 2005. 268 с.
3. Галіченко М. В., Поліщук І. Є. Хрестоматія з історії та філософії науки. Херсон, 2018. 158 с.
4. Гришанов І. В., Поліщук І. Є. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки» для магістрантів та аспірантів усіх спеціальностей. Частина І. Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. 120 с.
5. Гришанов І. В., Поліщук І. Є. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки» для магістрантів та аспірантів усіх спеціальностей. Частина ІІ. Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. 84 с.
6. Добронравова І. С. Новітня західна філософія науки: підручник. Київ : ПАРАПАН, 2008. 214 с.
7. Добронравова І., Білоус Т., Комар О. Новітня філософія науки: підручник. Київ : Логос, 2009. 244 с.
8. Добронравова І. С., Сидоренко Л. Філософія та методологія науки: підручник. Київ : ВПЦ Київський університет, 2008. 223 с.
9. Іщенко М. П., Руденко І. І. Філософія науки: питання теорії і методології: навч. посіб. Київ : УБС НБУ, 2010. 444 с.
10. Кузь О. М., Чешко В. Ф. Філософія науки: навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
11. Максюта М. Є. Філософія науки: Навч. посіб. Київ : Урожай, 2004. 418 с.
12. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / За ред. І. С. Добронравової, О. В. Руденко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.
13. Петінова О. Б. Філософія науки: навч. посіб. Одеса, 2018. 213 с.
14. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 184 с.
15. Поліщук І. Є., Галіченко М. В. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки»: Науково-методичне видання. Херсон : Айлант, 2009. 76 с.
16. Попович М. В., Кримський С. Б., Йолон П. Ф. Теорія смислу в гуманітарних дослідженнях та інтенціональні моделі в точних науках. Київ : Наукова думка, 2012. 456 с.
17. Пронський В. М. Філософія науки: Конспект лекцій для аспірантів, пошукачів та магістрів. Київ : НТУУ «КПІ», 1997. 200 с.
18. Ратніков В. С., Макаров З. Ю. Історія та філософія науки: хрестоматія: навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2009. 416 с.
19. Ратніков В. С. Основи філософії науки та філософії техніки: навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.

20. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. Київ : ПАРАПАН, 2011. 203 с.
21. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки та техніки: підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 306 с.
22. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання: навч. посіб. Кременчук : Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, 2011. 103 с.
23. Філософія науки: навч. посіб. / за ред. Афанасьєва Л. В. Мелітополь : Люкс, 2011. 207 с.
24. Філософія науки: навч. посіб. / за ред. Фірсова Л. В. Харків : ППВ «Нове слово», 2003. 335 с.
25. Філософія науки: підручник / за ред. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 255 с.
26. Філософія науки (методи та форми наукового пізнання): навч. посіб. для самот. роботи / А. О. Осипов ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. А. Нобеля, 2014. 195 с.
27. Філософія науки та інноваційного розвитку / за наук. ред. Л. А. Чекаля. Київ : Ніжин, 2011. 327 с.
28. Ханстантинов В. О. Філософія науки: Курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 188 с.
29. Штанько В. И. Философия и методология науки. Учеб. пособие. Харьков : ХНУРЭ, 2002. 292 с.
30. Штанько В. И. Філософія і методологія сучасної науки. Підручник. Харків, 2017. 177 с.

Додаткова:

1. Апель К.-О. Апріорі спільноти комунікації та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки. *Сучасна зарубіжна філософія : Течії і напрямки. Хрестоматія.* Київ : Ваклер, 1996. С. 359 – 412.
2. Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінцицький В. М. Методологія соціально-економічного пізнання. Навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 353 с.
3. Білоус Т. М. Натуралізм у сучасній філософії науки: когнітивні засади. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Філософія.* 2013. Вип. 663–664. С. 246 – 252.
4. Білоус Т. М. Натуралістична філософія економіки. *Філософська думка.* Київ, 2016. № 2. С. 81 – 93.
5. Вернадський В. І. Про науковий світогляд [пер. М. Кратко]. Київ : НАН України ; Центр гуманітарної освіти , 1996. 56 с.
6. Добронравова І. С. Норми наукового дослідження в нелінійному природознавстві. *Філософська думка.* Київ, 1999. № 4. С. 36 – 48.
7. Добронравова І. Практична філософія науки. Суми : Університетська книга, 2017. 352 с.
8. Добронравова І. С. Практична філософія постнекласичної науки про наукову істину та людську свободу. *Філософія освіти.* 2014. № 2. С. 224 – 234.
9. Єрмоленко А. М. Екоетика у світлі парадигмального повороту в філософії (попередні зауваги до критики екологічного розуму). *Філософська думка.* Київ, 2008. № 3. С. 88 – 108.
10. Єрмоленко А. М. Екологічна етика: проблема обґрунтування. *Практична філософія.* 2003. № 3. С. 133 – 148.
11. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. / *Das Prinzip Verantwortung. Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation* ; пер. з нім. А.Єрмоленка. Київ : Лібра, 2001. 400 с.

12. Кадикало А. М. Аспекти трансформації орієнтирів наукового мислення. *Практична філософія*. Київ, 2016. № 4. С. 134 – 140.
13. Кадикало А. М. Статус «об'єктивного суб'єкта» в науковому пізнанні. *Вісник ЛНУ. Серія: філософські науки*. Львів, 2015. Вип. 17. С. 49 – 56.
14. Кадикало А. М. «Стіна» Планка як агностичний принцип у фундаментальному науковому пізнанні. *Науковий журнал «Гуманітарні візії»*. Львів, 2016. № 1. С. 79 – 85.
15. Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії. *Практична філософія*. Київ, 2000. № 1. С. 166 – 177.
16. Комар О. В. Гуманізація науки чи натуралізація філософії? *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Філософія*. 2009. Вип. 466–467. С. 82 – 86.
17. Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання. Чернівці : Рута, 2001. 319 с.
18. Ожеван М. Фундаментальний характер випадковості та антропні принципи самоорганізації «суспільства ризиків». *Sententiae : наук. праці Спільноти дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства)*. Вінниця, 2007. Вип. 1. С. 126 – 134.
19. Повторева С. М. Структурний підхід – структуралізм – постструктуралізм: еволюція методології та її поширення в гуманітарних студіях: Монографія. Львів : Вид-во Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2010. 332 с.
20. Попович М. В. Раціональність і виміри людського буття. Київ : Сфера, 1997. 451 с.
21. Рижко В. А. Сучасні інновації в наукових і освітніх методологіях та практиках: напрямки та проблеми. *Наукові і освітні методології та практики*. Київ, 2004. Вип. 2. С. 18–30.
22. Сидоренко Л. І. Аксиологія постнекласичної науки. *Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації : зб. наук. праць / відп. ред. А. Є. Конверський, Л. О. Шашкова*. Київ, 2011. С. 204 – 222.
23. Сидоренко Л. І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі. *Філософські проблеми гуманітарних наук : альманах*. Київ, 2010. № 19. С. 11 – 125.
24. Сидоренко Л. І. Університетська школа філософії та методології науки: підсумки та перспективи певних напрямів. *Наукові записки. Філософський факультет. КНУ імені Тараса Шевченка, КПВД «Педагогіка»*. Київ, 2004. Т. XII. С. 155 – 162.
25. Скотнай В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. Київ – Дрогобич : Коло, 2003. 288 с.
26. Тейлор Ч. Подолання епістемології. *Після філософії : кінець чи трансформація? / Чарльз Тейлор ; пер. з англ. О.М. Соболев ; упоряд. : К. Банес та ін.* Київ, 2000. С. 406–431.
27. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: Монографія. Київ : КНУШ, 2000. 252 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ:

1. Айттов С. Ш. Філософія науки К. Поппера: історично-антропологічні елементи методології. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : історія і філософія науки і техніки*. 2014. Т. 22. С. 45 – 49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduifnt_2014_22_22_6
2. Білоус Т. Філософія науки у системі сучасної освіти: філософія конкретних наук та філософія експерименту. *Філософська думка*. Київ, 2013. № 5. С. 113 – 123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2013_5_15

3. Владленова І. В. Розвиток позитивістської традиції в філософії науки. *Гілея : науковий вісник*. 2014. Вип. 88. С. 103 – 111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_88_27
4. Галіченко М., Поліщук І. Проблема застосування синергетичної методології в соціально-гуманітарних науках. *Південний архів. Іст. науки. : Зб. наук. праць*. 2010. Вип. 31-32. С. 26–34. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pain/2010_31_32/Gal_Pol.pdf
5. Гейко С. М. Соціологія знання та науки в контексті філософії науки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки*. 2012. № 995, вип. 46. С. 114 – 117. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2012_995_46_26
6. Гейко С. М. Соціально-філософські виміри науки: історичний розвиток соціалізації науки та сучасні параметри наукової професії. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки*. 2013. № 1057, Вип. 49 (1). С. 23 – 25. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49%281%29_6
7. Герасимчук А. А. Методологія філософії та методологія науки: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наукових праць / за заг. ред. проф. Сауха П. Ю., 8 грудня 2010 р, Житомир*. [Електронний ресурс]. URL : http://www.zu.edu.ua/ist_kaf3_sklad.html
8. Добронравова І. С. Концепції наукової раціональності в сучасній філософії науки [Електронний ресурс]. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/pidr1.html>
9. Добронравова І. С. Філософія науки. Підручник для аспірантів [Електронний ресурс]. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/PhN/zmist.htm>
10. Добронравова І. С., Сидоренко Л. І, Петрущенков С. П., Шашкова Л. О. Філософія науки. Київ, 2002. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dobr/zmist.html>
11. Добронравова І. С., Фінкель Л. С. Динамічний хаос у соціумі як середовище соціальної самоорганізації. *Соціологія : теорія, методи, маркетинг*. 2005. № 1. С. 168 – 180. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
12. Заглада В. М. Взаємозближення наукової істини і цінностей у сучасному науковому пізнанні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2018. № 1. С. 26 – 31. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/27852>
13. Заглада В. М. Взаємозумовленість і динаміка внутрішніх і зовнішніх цінностей аксіосфери науки. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2015. № 81. С. 10 – 15. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/19874>
14. Книш І. В. Гуманітарні та природничі науки в постнекласичній освіті. *Філософія науки: традиція та інновації*. 2013. № 2. С. 25 – 33. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FilosNauk_2013_2_5.
15. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ : Основи, 1996. 615 с. URL : <http://litopys.org.ua/colin/colin.htm>
16. Лауга О. Д. Співвідношення науки та філософії в контексті філософії науки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки*. 2013. № 1057, вип. 49 (1). С. 36 – 39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49(1)_9)
17. Марчук М, Сербін М. Прагматизм і неопрагматизм у контексті сучасної філософії науки. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Філософія*. 2014. Вип. 726-727. С. 92 – 97. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2014_726-727_20

18. Онуфрійчук Р. В. Методологічна легітимізація багатомірної моделі реальності в сучасній філософії науки. *Гілея* : науковий вісник. 2013. № 72. С. 312 – 316. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_72_60.
  19. Поліщук О. П. Інтуїтивне мислення. *Практична філософія*. Київ, 2003. № 2. С. 37 – 44. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/8781>
  20. Поліщук, О. П. Постнекласична наука: соціально-гуманітарний поворот. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. № 53. С. 3–7. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4563>
  21. Самардак М. М. «Критична теорія» науки Франкфуртської школи (до 80-ліття Франкфуртського інституту соціальних досліджень). *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. № 12. С. 19 – 23. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/94>
  22. Самборська О. Кореляція епістемних і метафізичних аспектів у сучасній філософії науки. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Філософія*. 2011. Вип. 561-562. С. 60 – 64. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2011_561-562_13
  23. Саух П. Ю. Феномен наукової школи в контексті реалій сучасної науки. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл : проблеми, досвід, перспективи* : зб. наук. праць. 2012. С. 44 – 51. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/18412>
  24. Свінцицька О. І. Теоретичне підґрунтя інтуїтивізму Б. Кроче. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: творче, критичне і практичне мислення* : зб. наук. праць / [за заг. ред. д.філос.н. Поліщук О. П.]. 2009. С. 101 – 103. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/9919>
  25. Сидоренко Л. І. Філософія науки В. И. Вернадського. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2013. Вип. 3. С. 25 – 27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_FP_2013_3_7
  26. Сітько С. П. Квантово-механічна основа багатоманітної диференційної стійкості живого [Електронний ресурс]. *Фізика живого*. 2005. № 1. С. 5–8. URL : <http://www.sergiysitko.org.ua>
  27. Спиця Н. В. Філософія науки: від Нового часу до сьогодні. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. Вип. 49. С. 152 – 158. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2012_49_17
- Шашкова Л. О. Історичний перспективізм і культурно-історичний проект філософії науки: методологічні паралелі. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2018. № 1. С. 32 – 37. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fpqn_2018_1_7.